

Hassas Konular

ABD İşgali Sonrası Kerkük ve Kerkük'ün Geleceği*

Ziyat Köprülü

27 Kasım 2008

Kerkük'ün işgalden sonraki durumunu daha iyi kavramak ve nereden nereye geldiğini daha net görmek açısından önce mutlaka geçmişine kısaca göz atmamız gerekir diye düşünüyorum.

Bilindiği gibi Kerkük, Irak'ın kuzey batısından Bağdat'ın güney doğusuna kadar uzanan Türkmeneli şeridinin merkezidir. Türkmenlerin en yoğun olduğu yerdir ve onları işaret eden adrestir. Saddam döneminde Kerkük ilinin demografik yapısı çok değiştirilmiştir. Amaç, etnik nüfusun kaydırılmasını sağlamak idi. Irak'ın devrik rejimi, başta Türkmenler olmak üzere Arap dışı diğer etnik grupları ortadan kaldırmak için devletin tüm kurumlarını seferber etmiştir. Irak'ın batısı ile güneyinden Arap aileler getirtilip, para ve iş teşvikleri karşılığında Kerkük'e yerleştiren rejim, Türkmen nüfus oranını azaltmayı amaçlamıştır. Gelen Araplar için de yerleşim bölgeleri inşa edilmiş ve bu bölgeler, şehrin içinde ve çevresinde çığ gibi büyümeye başlamıştır.

Irak Türkleri, uzun yıllardan beri çeşitli haksızlıklara uğramaktadırlar. Türkmenlerin işgal öncesi maruz kaldıkları bu insanlık dışı muameleler artık, herkes tarafından ve özellikle Türk kamuoyu tarafından bilinmektedir.

İşgal sonrası Kerkük

Türkmenler, Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesiyle birlikte kısa zamanda bir ferahlığa kavuşacaklarını umarlarken, maalesef beklenen gerçekleşmemiş, tam tersine son beş yılda birçok acı olayla karşı karşıya kalmışlardır.

Bugün Irak'ta oluşturulan (Maliki – Hakim – Barzani – Talabani) dördlüsünün, Irak'ın bölünmesi hususunda anlaştıkları söylenmektedir. İktidarı sallanan Al-Maliki'nin iktidarını sürdürmesi karşılığında Kerkük, Kürtlere peşkeş çekilmektedir. Üstelik bu dördlü, Irak'ın parçalanmasına göz yummaktadır. Malumunuz ABD Kongresi'nin üst kanadı Senato'nun Irak'ın bölünmesi ile ilgili almış olduğu karar da Maliki hükümeti kurulduktan sonra alınmıştır!

Bilindiği gibi Anayasa'nın 140. maddesi ile işlemlerin en geç 31.12.2007'ye kadar tamamlanması gerekmekteydi. Ancak bu gerçekleşemedi. Dolayısıyla, 01.01.2008 tarihinden itibaren bu madde ile ilgili hiçbir işlemin yapılamayacağı bilinmelidir. Çünkü bundan önceki Geçiş Dönemi Irak Devleti Yönetim Kanunu'nun konuyla ilgili 58. maddesinin Geçiş Dönemi Irak Hükümeti'ne yüklediği sorumluluk ve bu sorumluluğun seçilen yeni yönetimde devam etmesi hükmü de artık geçerliliğini yitirmiştir.

Aslında 2008 yılı itibarıyla 'Kerkük'ün statüsü' hakkında var olan bütün maddeler geçerliliğini yitirdiği gibi bunlara yeniden işlerlik kazandırmak da sadece ve sadece Irak Parlamentosu'nun yetkisindedir. Dolayısıyla Parlamento'nun konuyla ilgili yapacağı Anayasa tadilatı dışında hiçbir merciin bu maddelerle ilgili karar alma yetkisine sahip olmadığı herkesçe bilinmelidir.

Çeşitli entrikalarla kabul ettirilen Yeni Anayasa'nın 140. maddesini Uygulama Komisyonu ve açılan büroları, tam yetkiyle ve Merkezi Hükümet'e danışmaksızın işlerine devam etmiştir. 140. maddeyi uygulamaya koymakla mükellef Yüksek Komisyon'un (Eylül 2007 ayı itibarıyla), bu iş için tahsis edilen 200 milyon ABD Doları tutarındaki meblağın 13 milyon ABD Dolarlık bölümünü Kerkük'e gelenlere ödediği, Komisyon Başkan Yardımcısı ve Çevre Bakanı Nermin Osman tarafından bizzat teyit edilmiştir. Aynı Bakan, Kerkük'ten gidecek Arap aileye 20 milyon, gelecek Kürt aileye 10 milyon Irak dinarı verileceğini de açıklamıştır. Ancak yine Saddam döneminde Kerkük'te evleri ve iş yerleri yıktırılan Türkmenlerin (ki 140. madde bu hususu da ele almakla yükümlüdür) tazminatlarıyla ilgili herhangi bir gelişme söz konusu olmamıştır. Hâlbuki zarar gören Türkmenler, gerekli olan müracaatlarını ilgili mercilere zamanında yapmış olup, yıktırılan evlerini yapmak üzere hâlâ sonuç beklemektedirler.

Kerkük'te Türkmenlere ait on binlerce kilometre kare arazi, işgalden beri Kürt grupların tasarrufundadır ve Türkmenler tarafından konuya ilişkin olarak yapılan başvuruların hiç birine bir çözüm getirilmemiştir. Hâlbuki, "Musul'un Sincar İlçesi'nde tazminatların kısa bir sürede ödeneceğine" dair sözü, yine Çevre Bakanı vermiştir. Sadece Sincar İlçesi'nden 15 bin talep formu alınmıştır. Sincar'da Ağustos 2007'de meydana gelen büyük patlama olayından sonra gelen böyle bir açıklama da ilginç olsa gerek!

Son iki yıl içinde başkent Bağdat'ın yanı sıra iki önemli şehir hedef alınmıştır. Musul ve Kerkük'te olaylar aşırı derecede tırmanmıştır. Amaç; insanları korkutup, göç etmelerini sağlamaktır. Türkmenler de dâhil olmak üzere, maddi imkânlarla sahip birçok aile, komşu ülkelere göç etmiştir ve halen etmektedirler. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin verdiği bilgilere göre; 2007 yılının son altı ayında Irak'tan göç edenlerin sayısı, 2006 yılının son altı ayına oranla %45 artmıştır.

18 Aralık 2007 tarihinde Kerkük tarihinde bir ilk gerçekleşti ve ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, Kerkük'e beklenmedik bir ziyaret gerçekleştirdi. Rice'in bu ziyaretinin özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin sınır ötesi operasyon ve Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Irak Temsilcisi Steffan De Mistura'nın 'Kerkük referandumunun 6 ay ertelenmesi' önerisini açıklamasının ardından gerçekleşmesi, gelişmenin önemini daha da artırmıştır.

Kerkük İl Meclisi'nin 2006 Ekim'inden beri toplantıları boykot eden Türkmen üyeleri, Kürt üyelere ve Kerkük'ü ziyaretlerinde Cumhurbaşkanı Talabani'ye 7 maddeden oluşan taleplerini sunmuşlardır. Talabani taleplerin tümünü, Kürt üyeler ise çoğunu kabul ettiklerini açıklamışlarsa da bunlara ilişkin herhangi bir adım atılmamıştır.

Irak'ta mahallî seçimler yaklaşırken Yüksek Seçim Komiserliği Kerkük bürosu Kerkük ve Kerkük'e bağlı kasaba ve köyler için 23 seçim merkezinin açıldığını belirtti. Seçimlerin haksızlığı yönündeki ilk adım Kerkük'teki yüksek seçim komiserliğinin merkez müdür ve müdür yardımcılarını ataması oldu. Komiserlik, Kürtlerden 23, Araplardan 16 ve Türkmenlerden ise sadece 7 müdür ve müdür yardımcısını belirlenen merkezlere atadı.

Türkmenler, Irak işgalinden beri Kerkük'ün bölge barışı açısından stratejik bir önem arz ettiğini anlatmaya çalışmış ve Birleşmiş Milletler'in bu şehirde mutlaka bir büro açmasını talep etmişlerdir. Ancak, son günlere kadar bu taleplere ne icabet edilmiş ne de bir cevap verilmişti. Hâlbuki Ezilen ve haksızlıklara uğrayan halkların umutla baktığı dünyanın bu en büyük örgütü, sorunlardan kaçmamalı aksine, tam içinde olmalıdır. İnsanların en muhtaç olduğu bölgelerde ve en hassas yerlerde bulunmadığı takdirde, kendisine umutla bağlanan tüm mazlum, yoksul ve muhtaç halkları hayal kırıklığına uğrattığı gibi, örgüt olarak büyük bir prestij kaybına da uğrar.

Birleşmiş Milletler, nihayet geçen ay (Mayıs/2008) Kerkük'te bir büronun açılması kararını aldı ve bu büroya Rus asıllı Alex Massadov'u atadı.

Kerkük'ün Geleceği ve Yapılması Gerekenler

Bu gelişmeler ve haksızlıklar tabii ki bu kadarla sınırlı değildir. Ancak, bu gelişme ve menfi davranışların üzerinde önem ve hassasiyetle durulması gerekmektedir. Zira bu gelişmelerin neticesi, Irak'ı belli bir yapıya göre parsellemek ve kurulacak Kürt devletinin yaşamsal kaynaklarını dikkat çekmeden temin etmek olacaktır. Yani amaç; Kerkük, Musul gibi ekonomik ve stratejik önemi haiz bölgeleri kendi kontrolleri altına almaktır.

Aslında Kerkük üzerindeki anlaşmazlığın ana nedeni herkesçe malumdur. O da yeraltı zenginliği yani Petrol, Doğalgaz ve Kükürt'ün bol miktarda, iyi kalitede ve hem de yeryüzüne çok yakın derinlikte bulunmasıdır. Kerkük,

özellikle petrolü ile ünlüdür. Irak'ın ilk petrol kuyuları da Kerkük'te keşfedilmiştir. Türkmenler ise bu zenginliğin hakça ve bütün Irak haklarının yararına olacak bir şekilde kullanılmasından yanadırlar.

Artık durum dönülmesi çok zor bir aşamaya gelmiştir. Kerkük'ü tekrar eski haline getirmek ve önceki yapısına geri döndürmek ne yazık ki imkânsızdır. Ancak, hiç olmazsa durumun daha da kötüye gitmesini önlemeliyiz.

Son dört yıl içinde gelişen olaylar maalesef, Türkiye Cumhuriyeti'nin bölgede bir İran kadar etkin olamadığını ortaya koymuştur. Şayet durum böyle giderse, gerek oradaki Türkmenler, gerekse Türkiye açısından çok büyük kayıplar yaratabileceği hepimizce malumdur. Dolayısıyla, Türkiye'nin bu hassas bölgede mutlaka yaptırım güç ve kudretine sahip bir ülke olmalıdır. O güç ve kudreti kendinde hissetmeli ve başkalarına da göstermelidir. Kısacası, bir takım tepkiler sadece sözle yansıtılmamalı, zamanı geldiğinde ivedilikle eyleme dönüşmelidir.

Bizce işin başından beri Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bölgedeki mevcudiyeti büyük önem arz etmekteydi. Ancak, bu gerçekleşemedi. Bugün hemen hemen tüm yetkili merciler, gelişmelerin çok kısa bir zamanda bu aşamaya gelmesinden büyük bir pişmanlık duymaktadırlar. Türkiye'yi bu gelişmelerden uzak tutmaya çalışan güçler, bunu başardıklarına inanmamaktadırlar. Dolayısıyla istediklerini gerçekleştirene kadar Türkiye'yi uzakta tutmak için gereken her şeyi göze almaktadırlar.

Bu durum muvacehesinde; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bekası ve selameti ile Irak'ta bulunan milli çıkarları ve soydaşlarının korunması, bölgede fiilen bulunmayı gerektirmektedir. Türk Devleti yetkili mercilerinin geçen bu sürece rağmen, Türk gücünün bölgede nasıl varlık gösterebileceği hususunun yeniden irdelenmesi bizce bir zaruret halini almıştır.

Amerikan Kongresi'nin üst kanadı olan Senato'da kabul edilen Irak'ı bölme planından sonra artık ülkede bölünmeye doğru geri sayım başlamıştır. Bu kararın her ne kadar bağlayıcı yanı olmazsa da, biraz geri dönüp sözde Ermeni soykırımı tasarılarını düşünelim.. O da böyle başlamamış mıydı ?

Peki bu noktada yapılmasında fayda gördüğümüz bazı girişimler nelerdir? Bunlara kısaca bir göz atalım :

- Kerkük konusunda Birleşmiş Milletler nezdinde önemli girişimlerde bulunmak ve bölgeyi, daha büyük felaketlere sahne olmadan BM'in koruması altına almak. Zira; bölgede ve özellikle Kerkük'te, içinde Türk gücünün de bulunduğu bir BM gücünün varlığı artık şart olmuştur.
- BM Irak Özel Temsilcisi Staffan de Mistura'nın planınının 4 kriteri temel alacağı iddia edilmektedir:
 - 1- Aralık 2005 seçim sonuçları,
 - 2- Baas döneminde yapılan değişikliklerin geri çevrilmesi,
 - 3- Azınlık haklarına saygı,
 - 4- Doğal kaynaklardan elde edilen gelirin paylaşımı.

Mistura'nın planının Kürt taleplerinin "BM önerisi" kılıfına sokularak tekrar gündeme getirilmesinden ibaret olduğu, planın uygulanmasının da referandumdan farklı bir sonuç ortaya çıkarmayacağı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu gibi planların uygulanmasında Türkiye'nin etkileyici rol alması elzemdir. Çünkü son dönemde dünyanın bu en büyük uluslar arası kuruluşunun bile güvenilirliği tartışılır oldu maalesef. Irak konusunda nederli taraf tuttuğunu, bir çok tavır ve yayınlarında ortaya koymuştur. İşte BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA)'nın İnsani Haber ve Analiz Ağı (IRIN) bir haberinde yayınladığı harita ibret vericidir. Haritada Irak Kürdistan Bölgesinin altı ilden oluştuğunu ve bilinen Dahuk, Erbil ve Süleymaniye'ye Ninawa (Musul), Kerkük ve Diyala eklemiştir. Tabiri caiz ise Kral'dan daha kıralcı olunmuştur.

Bölge Yönetimine her ne kadar üç il bağlı ise de Irak Kürdistanını oluşturan altı ili gösteren Irak haritası
08.05.2008 © IRIN İnsani Haber ve Analiz Ağı (IRIN) BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA)

- Kerkük'te açılan BM bürosu yetkilileri, yapılacak olan yerel seçimler öncesi yapması gereken bir takım hazırlıklar içine girmesi gerekir. Her şeyden önce taraflarla yapacağı görüşmeler sonucunda hazırlanan ve bütün tarafların görüşünü kapsayan bir rapor ışığında neler yapılabileceğine karar verilmelidir. Bunun yanı sıra Türkmenlerin daha önceki seçimlerde maruz kalınan haksızlıklara uğramamalarını veya en azından meydana gelecek ihlalleri tespit etmek açısından, Türkiye bölgede mutlaka gözlemciler bulundurmalıdır.
- Bugün Kerkük'te, İngiltere ve ABD'nin birer konsoloslukları vardır. Son olarak da Fransa, Erbil'de diplomatik temsilciliğini bizzat Dışişleri Bakanı'nın hazır bulunduğu bir törenle açmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin de daha fazla gecikmeden Kerkük'te bir Türk temsilciliği açmasının her açıdan mesaj niteliği taşıyacağı kanaatindeyiz. Bu temsilcilik, bir Konsolosluk düzeyinde olmazsa en azından daha önceden Kerkük'te bulunan bir Kültür Merkezi düzeyinde olmalıdır.
- NATO, her ne kadar bu olaydan uzak kalmak istese de, böyle bir gücün Kerkük'te görev almasını sağlamak ve bu güce önemli katkıda bulunmak.
- ABD, Süleymaniye'de bir üniversite açmış bulunmaktadır. Fransa ise, bir Fransız-Lübnan Üniversitesi açmaya çalışmaktadır. Aynı şekilde Türkiye Cumhuriyeti üniversitelerinden birisi de Kerkük'te bir üniversite açmalıdır. Örneğin; Bilkent Üniversitesi, Kerkük'te bir Fuzuli Üniversitesi projesi teşebbüsünde bulunmuştu. Ancak, yaklaşık iki yıldan beri herhangi bir ilerleme kaydedilemedi. Böyle bir üniversitenin bir an önce kurulması için gereken maddi ve manevi desteğin verilmesi büyük önem arz etmektedir.

Sonuç olarak bütün bu ve benzeri girişimler, Türk gücünü o bölgede hissettiren girişimlerdir ve ileride Türkiye'nin onlara halel gelmesini arzulamadığı birer çıkar zincirini oluşturacaktır.

Kerkük'teki referandum önümüzdeki süreçte ertelenmesi yine Kürtlerin lehine işleyecektir. Zira bu ertelemeler demografi değişimi durdurmamakta, güvenliğin Peşmerge milislerinden ulusal güçlere devrini sağlamamaktadır. Sürecin bu şekilde işlemesi halinde Kerkük'ün nüfusu itibarıyla Kürt Bölgesi'ne dahil edilmesinin doğal karşılanacağı yılların çok uzak olmadığını söylemek hiçte yanlış olmayacaktır.

**KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı (KÖKSAY) tarafından 21 Haziran 2008 tarihinde Konya Ticaret Odası Konferans Salonunda düzenlenen 'İRAK'TA ABD VARLIĞI VE SONRASI' panelinde sunulan bildiri.*

Ziyat Köprülü, Türkmeneli Vakfı Yönetim Kurulu üyesidir.

KÖKSAY E-Bülteni, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı (KÖKSAY) tarafından çıkarılmaktadır. KÖKSAY bağımsız ve bağlantısız, günlük siyasî konumu olmayan bir kurumdur; merkezine Türkiye ve Türk dünyasını alarak araştırmalarını ulusal ve uluslar arası sosyal, siyasî ve stratejik konulara yoğunlaştırır, araştırma ve incelemeler yapar. Dolayısıyla, bu yayında ifade edilen bütün görüşler, değerlendirmeler ve varılan sonuçlar yalnızca yazarlarına aittir.

© 2008, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı. Bütün hakları saklıdır.